

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
National academy of pedagogical sciences of Ukraine
Institute of pedagogical education and education of adults
Kharkiv national pedagogical university
to the name of G.S. Skovoroda

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА:
ІСТОРИЯ, ТЕОРІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ**

**ART EDUCATION:
HISTORY, THEORY, TECHNOLOGY**

Збірник наукових праць

Collection of scientific works

Харків
2017

УДК 37.032

ББК 85я43

М65

Редакційна колегія:

Філіпчук Г.Г. - доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України

Матвєєва О.О. - доктор педагогічних наук, доцент

Смирнова Т.А. - доктор педагогічних наук, професор (гол. ред.)

Соколова А.В. - доктор педагогічних наук, доцент

Танько Т.П. - доктор педагогічних наук, професор

Тарарак Н.Г. - доктор педагогічних наук, доцент

Ткаченко Т.В. - доктор педагогічних наук, професор

Тушева В.В. - доктор педагогічних наук, доцент

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Протокол № 4 від 13.06.2017 р.*

М65

Мистецька освіта: історія, теорія, технології :

**зб.наук.праць / заг. ред. Т.А Смирнової. – Харків:
ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017 – 291 с.**

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

Автори статей несуть повну відповідальність за опублікований матеріал.

Мови видання: українська, російська, англійська.

УДК 37.032

ББК 85я43

ISBN 978-617-7298-71-6

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, 2017

Зміст

Розділ 1

ІСТОРІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Козяр М.М., Васянович Г.П.

ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА В ДОБРОТВОРЧІЙ ДІЇ
АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА.....9

Дем'янчук О.Н.

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ МИХАЙЛА
ВЕРИКІВСЬКОГО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ
МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ 22

Тарарак Н.Г.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
СТУДЕНТІВ ВНЗ У ПРОСТОРІ МИСТЕЦЬКОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ.....36

Мартиненко І.І.

АКТУАЛЬНІСТЬ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ
М.Д. ЛЕОНТОВИЧА ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
СИСТЕМИ ОСВІТИ.....50

Розділ 2

ТЕОРІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Комаровська О.А., Миропольська Н.Є.

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: ДО
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ.....70

Коновець С.В.

ЗНАЧУЩІСТЬ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ДЛЯ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....88

Вовк М.П.

АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО
РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГА ФОЛЬКЛОРИСТА.....102

9. Торба О. В. Хорова творчість М. І. Вериківського в контексті національного стилеутворення / О. В. Торба // Михайло Іванович Вериківський : погляд з 90-х. – К., 1997. – С. 27–32.

Н.Г. Тарарак

УДК [378.016:17.022.1]:7.071.5

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ВНЗ У ПРОСТОРИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Доведено, що у 90-ті роки ХХ століття суспільно-політичні та економічні зміни послужили імпульсом до певних змін стратегії вибору молодими людьми майбутньої професії, з одного боку, та спричинили появу на світ нових тем науково-педагогічних пошуків, з іншого. Відтак, суперечність між потребою особистості студента в духовному розвитку і пошуком нових ефективних шляхів організації навчально-виховного процесу в сучасній вищій школі загострюється системною духовною кризою.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, освітній процес, вища школа, студент, художній профіль, формування.

Аннотація. В статье говорится о том, что в 90-е годы ХХ столетия общественно-политические и экономические изменения послужили импульсом к определенным изменениям стратегии выбора молодыми людьми будущей профессии, с одной стороны, и

обусловили появление новых тем научно-педагогических поисков, с другой. Следовательно, противоречие между потребностью личности студента в духовном развитии и поиском новых эффективных путей организации учебно-воспитательного процесса в современной высшей школе обостряется системным духовным кризисом.

Ключевые слова: ценность, ценностные ориентации, образовательный процесс, высшая школа, студент, художественный профиль, формирование.

Abstract. The article deals with the fact that in 1990th years of the XXth century the socio-political and economic changes served as an impuls to certain changes in the strategy of young people's selection of their future profession on the one hand, and caused the birth of the new scientific-pedagogical searches on the other. Therefore, the contradiction between an individual student's need for the spiritual development and the search for new effective ways of the educational process organization in modern higher school was exacerbated by the systemic spiritual crisis. In such a situation it is evident that the educational aim must be focused on spirituality. The focus on a student's personality's spirituality, on mastering the process of the development and the realization of all an individual's potentialities must become the reforming value base. Thus, at the turn of the century there was the necessity to implement the humanistic orientation of education.

All this has led to the necessity to strengthen the links of higher education with the labour market and employers' updated requirements, has become a means of the intensification of cooperation with them and confidence building. The access to the points of the competence

approach in the theory and the practice of higher education, which had been already widespread in the foreign practice of higher education, has become such an innovation.

Keywords: value, value orientations, educational process, higher art school, student, art specialty, formation.

Постановка проблеми та її актуальність. Рубіж ХХ – початок ХХІ століття послужив стартом етапу глобалізації та інтернаціоналізації мистецтва, поступово відкривав двері для студентів-митців спробувати себе на міжнародному рівні. Серед студентської молоді посилювалося відчуття соціального розриву, тому що можливість поїхати на Міжнародні конференції та виставки на зламі століть та епох, була далеко не в кожного студента. Це підсилювало формування переконаності в тому, що від простих людей нічого не залежить, що вони не в змозі зупинити негативні процеси в суспільстві. Серед молодих верств населення почала зростати симпатія до більш жорстких методів управління, підвищилась значимість сильної особистості, яка має необхідну харизму і здатна вивести країну з хаосу. У світоглядних установках і ціннісних орієнтаціях молоді з'явився ряд негативних тенденцій. В силу остаточного подолання наслідків радянської ідеології, в систему ціннісних орієнтацій студентства проникла «вестернізація» свідомості, що виявлялося у стійкому бажанні споживання художнього продукту навіть низького гатунку та, водночас, самовираження на межі із уседозволеністю.

Проблема формування ціннісних орієнтацій студентів набуває особливого значення у підготовці фахівців у галузі музики, зокрема вчителів музики, оскільки їх особиста система художніх цінностей, їх вміння формувати ціннісні орієнтири багато в чому

зумовлює рівень розвитку майбутніх учнів. На жаль, сьогодні викладачі часто нарікають на брак творчої уяви у студентів, що призводить до нездатності відчувати множинність музичних значень, а тому неспроможність повною мірою осягнути усі, закладені в музику сенси. Отже, зрозуміло, що одним із провідних критеріїв фахових якостей майбутнього вчителя-наставника підростаючого покоління має бути вміння правильно орієнтуватись і чітко визначати цінність музичної інформації, аргументовано пояснювати своє ставлення до неї. Зазначена проблема знайшла широкий відгук у сучасній науково-педагогічній літературі з питань формування ціннісних та професійно ціннісних орієнтацій студентів у галузі музичної культури (праці Т. Брайченко, Б. Бриліна, В. Волкової, В. Дряпки, Л. Коваль, Г. Падалки, В. Денисенко, Г. Петрової, О. Рудницької, М. Стась, Т. Танько), в яких підкреслюється, що визначальним принципом навчання на музично-педагогічних та мистецьких факультетах є підготовка всебічно освічених, кваліфікованих музикантів-просвітителів з розвинутими художніми орієнтаціями, готовими до виконання почесної ролі носіїв і пропагандистів музичного мистецтва. Таким чином, завдання формування ціннісних орієнтацій студента, майбутнього вчителя музики, передбачає активізацію сприйняття, роботу почуттів, його уяви і розуму в процесі музичного пізнання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз науково-педагогічної літератури, наприкінці ХХ – початку ХХІ століття до проблеми цінностей зверталися Г. Вижлецов, М. Каган, А. Кірькова, О. Максимов, Н. Розов, у дослідженнях яких

продовжувалася робота щодо оформлення категоріального апарату. Філософи стверджують, що гострота звернення до питання ціннісних орієнтацій підвищується саме тоді, коли мова йде про співвідношення діяльності суб'єкта із духовною та матеріальними сферами. Від напряду вирішення питання співвідношення «об'єкт-суб'єкт» або «суб'єкт-об'єкт». Якщо зайняти позицію від об'єкту до суб'єкту, то в межах наукового підходу, діалектико-матеріалістичної методології має місце дослідження суб'єктивного як відображення об'єктивного, де критерієм вірності цього відображення є ступень його відповідності віддзеркаленому. І, навпаки, розвідки у суб'єкт-об'єктному напрямі «на вістря кута ставиться вже не саме віддзеркалення, а реакція суб'єкта на віддзеркалене і, що рефлектує, ступень відповідності об'єкта потребам і цілям суб'єкта. Це ціннісний підхід» [8, с. 37–50].

Виклад основного матеріалу. До початку 90-х років ХХ століття вся сукупність змін, що відбувалися в економічній, політичній, соціальній та культурно-духовній сферах життя суспільства, призвела до гострої необхідності пошуку та імплементації нових стратегій у системі вищої освіти з урахуванням потреб суспільства.

Цікаво, що за даними різних соціологічних опитувань, проведених у 1990-ті рр., спостерігалися різкі зміни у масовій свідомості молоді, зумовлені впливом трансформаційних процесів.

На думку О. Виштак, виділяються три періоди у зміні базових ціннісних орієнтацій населення періоду розпаду Радянського Союзу, й молоді, зокрема [4]. Перший період - це початок розгорнутих реформацій (кінець 80 – початок 90-х рр. ХХ століття). Саме тоді, попри розпад звичних умов життя, загострення

матеріальних проблем, ієрархія ціннісних орієнтацій людей залишалася майже незмінною. До «цінностей-лідерів» входили ті, які були пов'язані з комфортністю внутрішнього мікросвіту людини: спокійна совість, сім'я, цікава робота. Серед «цінностей-аутсайдерів» превалювали: користь, влада, конкуренція. Цінності матеріального характеру позиціонувалися як незначущі, що цілком притаманно слов'янській культурі. Другий період – середина й друга половина 90-х рр. Тут соціологічний зріз зафіксував деяке розмивання традиційних для суспільства ціннісних систем. Активізувалися процеси витіснення цінностей духовно-морального характеру і заміщення їх матеріально-прагматичною ціннісною парадигмою. Так, дослідження М. Горшкова показало, у перші роки реформ населення активно цікавилася соціально-політичними питаннями, високо цінувало свободу як ціннісне поняття, проявляючи, власне, нетипові риси для менталітету людей радянських часів. Але вже до середини 90-х рр. більшість респондентів оцінювало матеріальний добробут як значно вищий за цінності свободи [12].

Заслугове на увагу існуюча класифікація молодого «покоління незалежності», а саме: «перше покоління незалежності», що включає студентів середини 90-х років ХХ століття і «друге покоління незалежності», яке охоплює студентську молодь кінця 90-х років ХХ століття. Так, аналіз відмінностей ціннісних орієнтацій студентства двох «поколінь незалежності», згідно з типологією цінностей на основі цивілізаційних критеріїв, свідчить, що для «першого покоління незалежності» характерне різке зростання міри модернізації цінностей. Так, після здоров'я родин,

головними цінностями були особиста свобода, незалежність у судженнях і діях, матеріальне благополуччя, повноцінний відпочинок, цікаві розваги. Тільки одне з останніх місць займає така цінність, як можливість розвитку, реалізації своїх талантів. Для «другого покоління незалежності» властивий найвищий ступень ціннісної модернізації. Головними цінностями виступають можливість саморозвитку та самореалізації, економічна незалежність, толерантність. Матеріальний добробут займає одне з останніх місць [11, с. 534-539].

Зазначимо, що схожі процеси відбувалися й серед студентства середини 90-х років ХХ століття молодій незалежній Україні. Серед студентів творчих ВНЗ України цінність таланту, творчо змістовної роботи поступилися місцем цінності високої оплати праці. У цілому зміна ціннісних переваг в бік досягнення особистих цілей та матеріального збагачення охопила понад третину українського населення. На жаль, цей період болісно відбився на долях випускників мистецьких ВНЗ України середини 90-х років ХХ століття. Через незатребуваність мистецтва вітчизняного виробництва та погоню за усім «закордонним», ще «не зрілі» митці починали свою трудову діяльність в невеличких артілях, цехах, які почали з'являтися для задоволення «невимогливого» ринку. Така життєва невизначеність, неготовність до нових умов ринку праці, незатребуваність «якісного» продукту, невизнаність їх творчих ідей, відсутність аудиторії для їх реалізації творчості призводила до необхідності змінювати професію, займатися тим, що може принести гроші, і, навіть, ступати на не зовсім законний шлях. Для цього періоду характерна тенденція

появи та утрадиційнення виготовлення різноманітних підробок, незаконного використання «брендових етикеток (лейблів)», піратської діяльності.

Творча людина набуває натхнення та розуміння таємниці витвору мистецтва тільки тоді, коли ця таємниця «буде пережита з найбільшою душевною безпосередністю, силою і глибиною, створюючи в психіці глядача ряд найвидатніших змін» [1]. За таких умов в людині починається його особиста творча активність, що потребує від нього постійного самовдосконалення. Адже творчість передбачає не механічне запам'ятовування і репродукування вже побаченого, сказаного, написаного – творчість дозволяє, як пише Б. Юсов, «поглянути на світ інакше, з нової точки зору, з іншого боку, просунутися вперед порівняно з тим, що було колись, надати новий вигляд і порядок» [14]. При цьому важливо, щоб людина, яка навчається, не тільки усвідомлювала важливість цього процесу, а й мобілізувала свої духовні сили на практичне здійснення самовдосконалення та застосування набутих знань залежно від своїх ціннісних орієнтирів. Адже ціннісні орієнтації базуються на усвідомленні процесів, які відбуваються у мистецтві.

Так, А. Здравомислов вважає, що «ціннісні орієнтації є» відносно стійке, соціально обумовлене, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних благ і ідеалів, які розглядаються як предмети, цілі або засоби для задоволення потреб життєдіяльності особистості» [7].

Саме в цей період у літературно-мистецькому середовищі публічно заявили про себе творчі особистості, рух опору яких отримав назву «шістдесятників». Малочисельні представники

талановитого молодого покоління гостро відчували потребу в правах і свободах, свободі слова, можливості самовираження, гуманізму без фальшивих класово-партійних, нав'язливих соцреалістичних уключень. Боротьба із будь-якими виявами незадоволення у тодішній ідейно-творчій ситуації робило очевидним, що шлях до похвал та винагород, можливість хоч як займатися улюбленою справою був можливий тільки в межах рекомендованих партією тем та прийомів.

Цікавими є висновки дослідження системи мистецької освіти в культурі України 90-х років ХХ століття, зроблені С. Волковим. Науковець особливо акцентує увагу на низці суперечностей у функціонуванні системи мистецької освіти 90-х років ХХ століття, а саме: у системі мистецької освіти, завданням якої було в умовах нестабільності нового суспільства збереження і розвиток духовного потенціалу нації через виховання населення на високохудожніх зразках світового рівня академічного мистецтва, відбувалося скорочення кількості спеціальностей, спеціалізованих навчальних закладів, що зберігали мистецькі традиції; а комерціалізація мистецької освіти, відкриття підготовки мистецьких кадрів у неспеціалізованих закладах освіти, унеможлиблювали врахування специфіки підготовки кадрів творчих професій, створювали додаткові труднощі з розв'язання комплексної проблеми збереження і розвитку духовного потенціалу нації, забезпечення безперервної професійної підготовки, здатної до саморозвитку, спрямованої на підготовку для України фахівців найвищого гатунку [5].

Так, у мистецьких вишах відводиться провідна роль суто професійній майстерності, аніж психолого-педагогічній, що зумовлено акцентуванням професійно-мистецьких вмінь та навичок, що тестуються на вступних до ВНЗ іспитах. Також спостерігається невідповідність між рівнем фахової і психолого-педагогічної підготовки студентів. досліджуючи проблему незбалансованості спеціальної та педагогічної підготовки, сучасні вчені-педагоги наголошують, що «така організація навчання, при якій спеціальну підготовку розглядають ізольовано від психолого-педагогічної, гальмує розвиток не тільки загально-педагогічних, а й вузькопрофесійних умінь і навичок студентів [6].

Так, Н. Розов зазначає, що цінностями вищої освіти є наступні: «... баланс орієнтації на Товариство (систему соціальних функцій і відносин), Культуру (систему зразків, які відтворювалися при зміні покоління людей) та Індивіда (сукупності і різноманітності особистісних запитів за освітою)» [10, с. 85–88]. Цінності – це узагальнені цілі і засоби їх досягнення, що втілюють роль фундаментальних норм. Вони забезпечують інтеграцію суспільства, допомагаючи індивідам здійснювати соціально схвалюваний вибір своєї поведінки в життєво важливих, так само як і професійно значущих ситуаціях [9].

Пізнавальна функція пов'язана з освоєнням духовно цінного, що було набуто попередніми поколіннями. Як естетична категорія, народна художня творчість має широкий діапазон дії – від зовнішнього фіксування краси речей до усвідомлення закономірностей освоєння дійсності за законами краси. Пізнання прекрасного за допомогою

народного декоративно-прикладного мистецтва збагачує естетичні смаки, зміцнює критерії естетичних оцінок художніх явищ, формує справжні духовні інтереси і потреби в галузі культури, естетики, одягу, побуту.

Естетична сила мистецтва виявляється не лише у здатності впливати на естетичні смаки, ціннісні орієнтації, але й у здатності будити творчий дух особистості. Саме через творчу працю максимально розкривається і опредмечується духовний світ людини, формуються такі риси характеру, як почуття власної гідності, цілеспрямованість, прагнення до морально-естетичних ідеалів, які впродовж століть виробив український народ [13, с. 120].

Створення у 1996 р. в Інституті педагогіки і психології професійної освіти НАПН України лабораторії мистецької освіти значно зміцнила науково-педагогічну діяльність щодо культурологічної підготовки студентів мистецьких вишів, естетичного виховання та формування їх ціннісних орієнтирів. У цей період проблема формування ціннісних орієнтацій студентів почала активно розроблятися в педагогіці в різних аспектах: від дослідження сутності самого поняття «ціннісні орієнтації» В. Горова, Т. Власова, В. Сластенін, Г. Чижакова [710] та інші до сучасних досліджень структури ціннісних орієнтацій, здійснених А. Бітуєвою, А. Іващенко, Н. Кириловою та інші. Крім того, для характеристики цінностей вчені звертаються до таких ознак, як значущість, нормативність, корисність, необхідність, доцільність (С. Анісімов, А. Здравомислов, А. Кірькова та ін.).

Як слушно зазначає директор Науково-освітнього Центру РАО, академік М. Бєрулава,

тривалий час «цінності суспільних інститутів визнавалися пріоритетними над цінностями індивідуальності. Це, в свою чергу, приводило до того, що радянська педагогіка будувалася з позицій класовості, з позицій інтересів певних соціальних груп як науки, що апелює при розробці свого понятійного апарату до значень, ані до особистісного сенсу» [2].

Суттєво відзначити, що вітчизняна педагогічна теорія вже мала на той час певні напрацювання в цьому напрямі. Поняття «компетентність» та «професійна компетентність» досліджувалися в різних аспектах у наукових працях В. Бондаря, Л. Алексєєвої, Н. Шаболдіної, А. Алексюка, І. Зязюна, Л. Кондрашової, А. Маркової та ін.

Особливої значущості для студентів ВНЗ мистецького спрямування набувають ціннісно-сміслові компетенції, як такі, що пов'язані з ціннісними орієнтирами студента, його здатністю бачити і розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, вміти вибирати цільові та смислові установки для своїх дій і вчинків, самовизначення та прояву свого «Я» у творчості. Ціннісно-сміслові компетенції забезпечують успішність ціннісно-смісловий орієнтації фахівця в світі, готовність і прагнення пізнати й удосконалювати самого себе, готовність майбутнього фахівця до суспільно продуктивної діяльності і сприяють усвідомленню необхідності безперервної самоосвіти, постійної мотивації до навчання протягом усього життя, визначенню цінностей, необхідних для творчого самовираження, оволодіння найвищим рівнем педагогічної культури.

Висновки. Отже, недооцінка протягом багатьох років усієї важливості загальнолюдських, національних і культурних цінностей у вихованні особистості, що призвело до духовної кризи, загострювало проблему проектування й імплементації новітніх технологій навчання, які б створювали ситуації, що активізують навчальну діяльність студентів (аксіологічне спілкування, метод художньо-педагогічної драматургії, проблемний метод, дискусії, диспути, виконання проєктів, застосування комплексного мистецького впливу, рефлексія після кожного заняття тощо). Нам також імпонує думка І. Беха [3], який вважає за потрібне залучати студентів ВНЗ мистецького профілю до спеціально організованої роботи з розвитку своїх смислових орієнтирів. Але такий шлях може бути успішним тільки за умови, якщо професійна діяльність несе особистісного відтінку, тобто здатності відображати і втілювати через себе особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакушинский А. В. Исследования и статьи: избранные искусствоведческие труды / А. В. Бакушинский. – М.: Советский художник, 1981. 352 с.
2. Борулава М. Н. Современные проблемы гуманизации образования [Электронный ресурс] / М. Н. Борулава // Образование в социально-гуманитарной сфере Российской Федерации – 2003. – № 2(195). – Режим доступа: <mhtml:file\\F:\Современные%20проблемы%20гуманизации%20образования.mht> (07/04/2009).
3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2: Особистісно

орієнтований підхід: науково-практичні засади: [навч.-метод. посібник]. – 2003. – 344 с.

4. Виштак О. В. Самоуправление как ресурс самоорганизации учебной деятельности студентов / О. В. Виштак // Высшее образование в России. – 2004. – № 7. – С. 151–153.

5. Волков С. М. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років ХХ століття: традиції, реформи, перспективи : автореф. дис канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / С. М. Волков . – Київ : Б.в., 2003 . – 20 с. – На укр. яз.

6. Гнатишин І. Духовний потенціал художньої культури у формуванні молодого покоління / І. Гнатишин // Вісник Львівської академії мистецтв – Вип. 22. – Львів: ЛНАМ, 2011. – С.417- 425.

7. Здравомыслов А. Г. Поле социологии в современном мире / А. Г. Здравомыслов. – М.: Логос, 2010. – 410 с.

8. Кирсанов А. С. Специфика педагогического общения в образовательном процессе / А. С. Кирсанов, В. В. Спивакова // Научный потенциал студенчества в XXI веке: материалы IV междунар. науч. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых (Ставрополь, 2010 г.) – Ставрополь: СевКавГТУ, 2010. – Т. 2. Общественные науки. – 232 с.

9. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М.: Академия, 2001. – 176 с.

10. Розов Н. С. Ценности гуманитарного образования / Н. С. Розов // Высшее образование России. – 1996. – № 1. – С. 85–88.

11. Сокур'янська Л. Г. Проблема суб'єкта в

сучасній соціології / Л. Г. Сокурянская // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2003. – Ч 577; Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Харків: вид-во ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2003. – С.534-539.

12. Студент ХХІ века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций: монография / под ред. В. И. Астаховой. – Х., 2010. – 408 с.

13. Фірсова Л.С. Формування естетичних оцінних суджень майбутніх вчителів засобами декоративно-прикладного мистецтва // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: КДПУ, 1998. – Вип.14. – С. 120-123.

14. Юсов Б. П. Взаимосвязь культурогенных факторов в формировании современного художественного мышления учителя образовательной области «Искусство» / Б. Юсов. – М.: Компания Спутник+, 2004. – 252 с.

Мартиненко І.І.

УДК 78.088:337.147

АКТУАЛЬНІСТЬ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ М.Д. ЛЕОНТОВИЧА ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена творчій та педагогічній діяльності видатного українського композитора і педагога М.Д. Леонтовича. Проаналізовано творчий та педагогічний доробок